

„NYÚJTSON EZ REMÉNYT A MOST INDULÓ FIATALOKNAK...”

FARKAS ISTVÁN KORABELI SAJTÓVISSZHANGJÁBÓL, 1940–1943¹

Képzőművészeti szemle [...] A Tamás Galéria túl sokra vállalkozott, amikor az Új Magyar Festők Akvarelljeit kívánta bemutatni. Jegyezzük meg sietve, erre a szűk helyiség nem is alkalmas. Csak ízelítőt kaphattunk a kitűnő új magyar akvarellisták munkáiból. A kis anyag nem elég ahhoz, hogy bennünket kielégítsen, mint ahogy arra sem, hogy komoly ítéletet mondhassunk. [...] ahogy emeljük ki Farkas Istvánt, akivel oly ritkán találkozunk kiállításokon, pedig szívesen látnánk több képét is. Szeretnők megismerni, megcsodálni poézisét. Itt kiállított egyetlen szürkésfehér, szürkészöld, szürkéskékekkel festett gyöngyházzsínű művén érezzük, hogy a kiállítás legjelentősebb műve. Ez a tájképe olyan misztikus, mint valami Giorgione-festmény. [...]

Jajczay János *Katolikus Szemle*, 1940. május, LIV. évf. 5. sz. 214

Farkas István új képei a Tamás Galériában. Farkas István, ezelőtt tíz-tizenöt esztendővel, azoknak a párizsi festőknek első sorában harcolt, akik akkoriban vitték diadalra az új művészet lobogóját. André Salmon, ennek a művészeti megújulásnak erős szavú kritikusa, nemrégiben pompás tanulmányt írt Farkas Istvánról, akit a mai kor egyik legérdekesebb festői egyéniségének mondott. Mit szólna a francia kritikus, ha most – a művész Párizstól való elszakadásának és festői visszavonultságának hosszú éveit után – azzal a Farkas Istvánnal találkozónék, akinek új képeit a *Tamás Galériában* látjuk? Amit akkor, Picassóval kapcsolatban Farkasról írt, hogy a világhírű spanyol-francia festőben és a magyar Farkasban „közös az a luciferi képesség, amellyel az álmat a valóság vonásainak teljességével fejezik ki művészetükben”, ez a kitűnő megállapítás ma is teljesen találó. De vajon ma is összehasonlítható-e még azzal a Chiricóval, akinek valóságfeletti mitológiája azóta üres modorra, legjobb esetben hatásos színpadi díszletstílussá sekélyesedett? Farkas István ma az egyetlen festő, aki a „szürrealizmus” hitelét veszített művészi fogalmának visszaadja eredeti jelentőségét, – képei a legapróbb emberi, lelki megnyilatkozásokat is abba a valóságfeletti síkba vetítik, amely az álmoké, sejtelmeké, titokzatos megérzéseké. Képeinek nincsenek témái, ehelyett mondanivalói vannak, mély belső mondanivalói, amelyekben a külső világ csak megtükröződik. Egyik képén vén tengerész ül egy régimódi

¹ Összeállította Bardoly István, szerkesztette Markója Csilla (ELKH BTK MI).

öregasszonnyal, – a kép mögött egy teljes életregény. Másik kép: züllött, furcsa férfi megy az esti fényben, nyomában, mint a sors vagy a rossz lelkiismeret, szikár, félelmetes asszonyi alak. Minden képén felötlenek az álmok vagy a sejtések tragikus jelképei: titokzatos mozdulattal összehajló különös alakok, az a „kísérteties ház”, amely egy régebbi képén tűnt fel Párizsban, – a kifejezhető valóság és a kifejezhetetlen valóságfeletti érzésvilág csodálatos megnyilatkozásai ezek a képek, de távol minden elvont és vérszegény spiritualizmustól. Farkas István képei ugyanis a tiszta festőiség mértékével mérve is képek. Párizsi idejének színragyogása most a tónus mély zenéjével gazdagodott, kékjei, zöldjei, violaszínei, aranybarnái és rozsdavörösei dús festői hanghatással csendülnek össze és a rajz nagyszerű lendülete, a formaépítés, a képszerkesztés tömör, egészséges szervezése fogja össze legsejtelmesebb mondanivalóit is. Néhány remek vízfestménye és rajza elárulja, milyen gondosan és áhítattal figyeli meg és jegyzi fel a természetet, amely aztán, nagy alkotásaiban, lelke tükréből néz vissza ránk. Farkas Istvánnak ez a kiállítása a legnagyobb művészi megnyilatkozások egyike az utolsó évtizedben.

f. j. [Fóthy János] *Pesti Hírlap*, 1941. március 29. 4.

Farkas István új festményei. A Tamás-Galériában mutatja be hosszabb szünetelés után legújabb festményeit Farkas István. Az új kiállítás új művészeti stílust is jelent. A közönség megváltozott Farkas Istvánnal találkozik ezen a kiállításon. A régeből csak festői előadásának a módja, a nagyoló és a jelzéssel beérő festés maradt meg, de hiányzik belőle a hajdani színessége. Jól emlékszünk a művész előbbi kiállításaira. Azokon mindenkit meglepett fehér alapú, freskószerű képeivel. A fehér alapon elragadó módon érvényesültek színei, közülök is különösen a zöld. Ezzel a zöldjével mostani kiállításán is találkozunk, de csak elvétve, s régi képeihez méltóan csak a kiállítás legszebb képén, a „Nyugalom” című vízfestményen. A régebbi Farkas Istvánnak egyéb kiváló tulajdonságai is voltak: a képtárgyai. Érdekes és sokat sejtető tudott lenni kevés eszközzel. Ezúttal a sokat sejtetést inkább bizonyos képeinek szokatlan címe pótolja, például a 4. számú képnek ez a címe: „Elment (Ajánlva szadista kanásznak szeretettel)”. A kép előterében egy megviselt ábrázatú télikabátos férfi látszik, hátrább mögötte az úton pedig egy magasra nyúlt szikár idősebb nőnek félelmetes alakja. A kompozíció és benne a két alak egymagában is megragadja a néző figyelmét és megindítja képzeletét, kár, hogy a háttér színeinek felrakásában nem találta meg a művész a helyes mértéket. A régebbi Farkas István a temperát használta festőanyagául, a mostani az olajfestéket. Színei addig világosak voltak, most megsötétedtek. A régebbi Farkas Istvánra emlékezve színeinek ezt az elkomorodását sajnáljuk. Az olajfestékhez az a festői előadás sem nagyon illik, amelynek a temperával festett képek olyan megragadó hatásokat költszönhetnek: a vázlatos, a lényegesnek jelzésére szorítózkodó festői előadás. Van a kiállításnak néhány képe, például a „Sziget”, az „Este a szigeten”, a zöld tónusban fénylő „Este”, amely a régebbi Farkas Istvánt juttatja az ember eszébe. Szénrajzai

között is akad olyan, de mindent megmérve, ez a kiállítás nem mutat fejlődést ennek az érdekes művésznak pályáján.

(e. a.) [Elek Artúr] *Ujság*, 1941. március 29. 6.

Farkas István képei a Tamás Galériában. Festészetünk menete Gulácsy Lajos példája után illusztratív jelleggel folytatódik tovább. A festői ábrázolás, ha igazi, az egyének alkata szerint erősen átszűri a valóságot. A benső világ és az érzések megfogalmazása, ábrázolása azonban egyeseknél már szinte irodalmi sikerre helyezi a festői kifejező módot. A nagy francia festők még nem mondanak le a téma és az izgalmas mondanivaló kedvéért a komoly megmunkálás örömeiről és a „mesterség” tiszteletben tartásáról, de nálunk az irodalmi mondanivaló kedvéért mintha szegényesebbé válna a kifejező forma. Az ember, a természet, a világ és a dolgok egyetemes összefüggése: minden nagy művészi kornak ez volt a tulajdonképpeni problémaköre (legfőleg az egyiket a másik fölé helyezte, a kor érdeklődése szerint) s ez volt a 19. századé is, de a „hasonlatot”, a „jelbeszédet” a szín pótolta, az „utalást” a vonal és amire utaltak, az a forma volt és az egész egysége pedig a kompozíció – nem pedig az irodalmi tartalom és novellisztikum. Ennek a követelménynek a föllállítása különösen nehéz ma, amikor a festészet a múltba is tekintő, s a jelene is sokrétűnek mutatkozik. A visszapillantásai egyaránt érintik a primitíveket és a különféle kultúrákat, de ezen felül megállapítható gazdagsága is. Ezeken át mérhető az egyesek mondanivalója. *Farkas István* ott hasonlít a magyar kortársakhoz, ahol önkényesen lemond a legnagyobbbról (amiről Van Gogh vagy Csontváry nem mondott le), a teljességre való törekvésről és abban különbözik tőlük, hogy a novellisztikum nagyobb helyet igényel piktúrájában és „érzéseinek” több jelentőséget tulajdonít, mint azok. Ezek az érzések és révületek néha a festői kifejezés előtt lebegnek, szinte hirdelve a megmunkálás másodlagos voltát. Nem véletlen, hogy Farkas István képei közül azok a jobbak, amelyeknek tárgyai a festőn keresztül szólnak meg és nem a „rejtett összefüggéseken” át. A képek címei is sejtetik ezt. Hogy azok a képei kapcsolatot tartanak másokkal, nem kicsinyíti értéküket, hiszen minden művész ősökre tekint vissza. Farkas István így is, kifinomult színérzékekével, bátor előadásával jóval az átlagművészek fölé kerekedett.

r. [Révész Mihály]² *Népszava*, 1941. április 2. 4.

Farkas István kiállításához. Örömmel tudósítom az olvasót, hogy napjainkban, ha nem is él gyönyörűséggel az ember, vannak közöttünk olyanok, akik a külső körülmények hatása alatt nem tértek le egyéni utaikról, dolgoznak és produkálnak a

² Révész Mihály (1884–1977) újságíró, szociáldemokrata politikus, történész, 1924-től a *Népszava* munkatársa, szerkesztésében jelent meg a *Szocializmus* c. folyóirat 1927–1933 között.

Farkas István: Vihar után, 1934. Tempera, fa, 115 x 136 cm
© Kolozsváry Gyűjtemény, Győr

világvihar közepette is. Ha fárasztanak és gyötörnek is bennünket a háborús újsághírek, még mindig módunk van hozzá, hogy elolvassunk egy érdekes könyvet, meghallgassunk egy koncertet, melynek csodálatos ritmusai kizökkentenek a reménytelenség állapotából, vagy megnézzünk egy kiállítást, ahol a formák, színek és vonalak harmóniája deríti fel szívünket. Hangsúlyoznom kell, hogy a művészetek területén nálunk ma a festők és szobrászok munkálkodnak legintenzívebben és legfigyelemreméltóbb eredménnyel.

Legutóbb Farkas István rendezte meg kollektív kiállítását a Tamás-galériában. Az anyag, amit bemutatott, olajfestmények, akvarellek és rajzok, külön-külön igen figyelemreméltó alkotások, s összességükben gazdag invenciójú és nagyrészt már kiérett művész tehetségét reprezentálja. Néhány évvel ezelőtt úgy látszott, hogy Szőnyi és Bernáth passzív lírizmusa, szürke és barna tónusai egyeduralmat nyerne a piktúránkban, erősen hatottak kortársaikra, s majdnem fenntartás nélkül hasonult hozzájuk az utánuk következő generáció. Tanulni lehetett tőlük, hogy ami a két fiatal mester sajátos egyéniségének értéke, a következő ecsetén egyhangú felületté tompul, és zsákutcába juttat számtalan ígéretes tehetséget. Festészetünk túljutott ezen a passzív szakaszon, s egyre több olyan kiállítást látni, melynek keretében ismét

Farkas István: Lakatlan város, 1931. Tempera, fa, 46 x 65 cm, Türr István Múzeum, Baja, ltsz.: 69.103. Repr. André Salmon: *Etienne Farkas*. Paris, 1935. 9.

© Türr István Múzeum, Baja

magukra letek festőink, saját formáikban és saját színskáláikkal szólnak. Farkas István ezek közé a nyugtalan és nyugtalanító egyéniségek közé tartozik. Közeli rokonát magyar viszonylatban nem is tudnám megnevezni. Semelyik csoporthoz, semelyik irányzathoz nem tartozik, bensőséges, olykor szinte már a misztikum felé hajló mondanivalói, színeinek fanyar, kesernyés és kénes íze külön helyet jelöl ki számára piktúránkban.

Külföldi vonatkozásban, ha róla beszélünk, nagyon tág értelemben a szürrealistákra kell gondolnunk. Nem mintha ezzel a névvel meg lehetne őt jelölni, csupán nagy távolságokon át emlékeztet a szürrealistákra, és könnyen szembeötlő hasonlóságok nélkül tartja velük a rokonságot. Talán azt mondhatnám, amennyiben Márait a francia Proust távoli rokonának érzem, ugyanúgy Farkas István szellemét a spanyol Joan Miró szellemével vélem összecsendülőnek. Farkas István a reális és irreális világot hozza festői szintézisre. Se szemléletben, se kifejezési módban nem tapad a natúrához, a reális valóságot az irrealitás síkjára emeli, a sejtelmek és képzetek világát a reális valóságban jeleníti meg. Mindez azonban távolról sem nevezhető mágikus vagy spirituális festészetnek. Piktúrájának jellegét nehéz az írás eszközével kifejezni úgy, hogy az olvasó tévedésbe ne essék a való tények felől. Mikor irrealitásról beszélünk, az olvasó könnyen úgy vélheti, hogy alapjában véve misztikus, valamiféle elirodalmásított, szimbolikus értelmű festészetről van szó. Újra hangsúlyoznom kell tehát, Farkas István irreális érzelmi és képzeletvilága, mint reális valóság jelenik meg

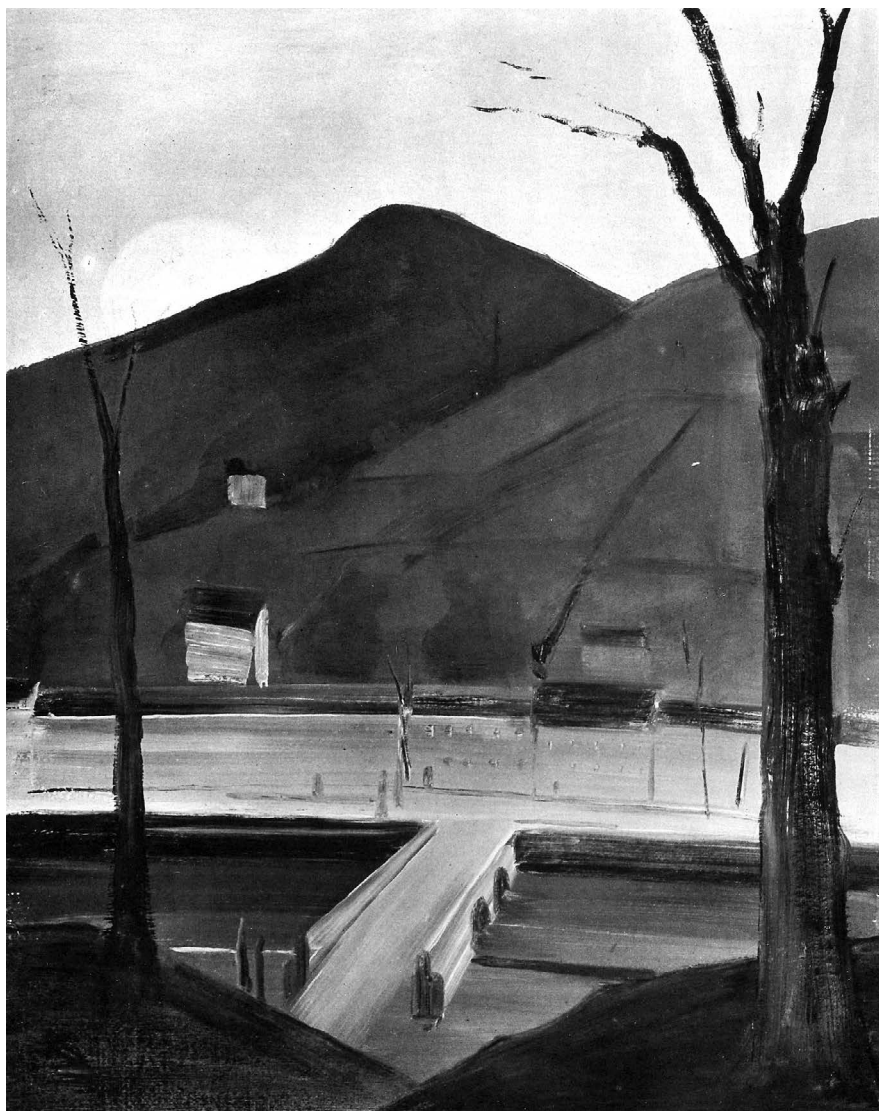
előttünk a vásznon. Kétségtelen viszont, hogy ez a festői világ nem azonos a mi mindennapi világunkkal, részben csak visszfénye ennek, szemmel láthatóan többrétű, formában és színben összetettebb, mint amit magunk körül látunk. Ismét Márait kell említenem, ahogyan szerencsés esetben az ő fantáziája téri és időbeli kötöttség nélkül teremti meg figuráit, ugyanúgy Farkas István sem választja el egymástól formaalakzatait éles, körülzáró vonallal. Ott azonban, ahol ez mégis megtörténik: a figura kiválik környezetéből, és észre kell vennünk a kép megoldott kettősségét. A kollekciónban több olyan vászon van, amelyen feltűnik ez a kettősség. Legszembetűnőbb az *Element* című olajképen. Különben Farkasnak ez az alkotása a legkevésbé megoldott, anyagkezelésében merev, témájában túlzottan irodalmi. Ezzel a képpel kapcsolatban témáról kell beszélni, holott a többiekénél már sokkal közvetlenebbül, belülről fakadt vizuális mondanivalóról szólhatunk. A kettő közötti különbség körülbelül annyi, mint amennyit éreznünk kell egy irodalmi mű cselekménytémája és történetmondanivalója között.

Hasonló értelmű, de nem ennyire feltűnő kettősség vehető észre a különben nagyon szép *Vége* című kép kompozíciójában is. Háromnegyed részben a képsík két dimenzióban van tartva, a bal oldali egynegyed részen azonban a két ház már három dimenzióban áll. Ilyen szerkezeti vagy színegységet felbontó hibák nem fordulnak elő az akvarellekben. Az olajképek közül az *Este* címűt érzem a legtökéletesebben komponált, gazdagon árnyalt zöld színeiben legösszehangoltabb alkotásnak. És a kielégítettségnek ez az érzése zavaró momentumok nélkül végig megmarad az akvarellek áttekintésénél. A figurák itt egy síkban és a színek együttes harmóniájában maradnak meg a háttérrel. Úgy vélem, Farkas István számára az akvarell hálásabb és engedelmesebb anyag, mint az olajfesték. S ez természetes is, az alkotó belső világából adódik, hogy a festék áttetsző anyaga lehetőkönyűségében és tónusárnyalataiban a matéria nehézkedése nélkül egységesül a mondanivalóval. Ezeknek a képeknek jelentőségük nem anyagi súlyukban, hanem szellemiségük szárnyalásában van. Így is mondhatnám: a legjobbakközülük – költemények. Halk és ideges férfi líra csendül ki belőlük, s színek és formák emlékével tovább hangzik a szemlélő lelkében. Némely kritikusok azt mondták, hogy démonikus erők viaskodnak Farkas István képeiben. Én sem démonikusot, sem pszichikus fülleltséget nem érzek ebben a piktúrában. Igaz, hogy az egész így együtt nem hétköznapi jelenség, de éppen ez a rendkívülisége adja meg az élethez való jogát és áttetszően tiszta, művészi nagyszerűségét.

Kassák Lajos³ *Híd*, 1941. április 8.

Képzőművészeti szemle. Farkas István kiállítása. A Tamás-galériában láthattuk Farkas István kiállítását, akit másirányban magára vállalt hivatása csak ritkán enged

³ Kassák Lajos (1887–1967) író, költő, lapszerkesztő, képzőművész. Írásait 1919 után a *MA*, *Munka*, *Dokumentum*, *Korunk*, *Nyugat*, *Szocializmus*, *Kelet Népe*, *Híd*, *Pesti Napló*, *Népszava*, *Magyar Nemzet* közölte. Ld.: Kassák Lajos: *Éljünk a mi időnkben. Írások a képzőművészetről*. Budapest, 1978.

Farkas István: Híd, 1931. Tempera, fa, 100 x 80 cm.

Lappang. Repr. André Salmon: *Etienne Farkas*. Paris, 1935. 16.

a festőállvány elé. De néha-néha kitör belőle az alakítás vágya, ilyenkor kirobbanásszerűen fest néhány képet, hogy aztán ismét félretegye az ecsetet. Vajon ez átok-e, aminthogy ő annak érzi, vagy pedig olyan gátlás, mely az energiák erőteljes összesűrűsödéséhez vezet, ezt a kérdést nehéz volna eldönteni, különösen e kiállítás láttára, amely nem jelentett visszaesést, sőt még csak megállást sem, hanem ellenkezően tovább érlelődést.

Farkas István teljesen különálló, másoktól élesen elhatárolt művészegetiség. Mai művészetünk víziós irányához számítható ugyan, korának lelkiségét fejezi ki ő is, de mindenképpen a maga módján. Valamikor ezt írta magáról: «Festői eljárásom fordítottja az eddigieknek, a naturalizmusnak, impresszionizmusnak. Ott a motívum volt a kiindulási pont és azt igyekeztek festői elemekkel telíteni. Nálam az elindulás a tisztán festői elemek, szín, vonal, ritmus, tömeg harmonizálásával kezdődik és csak mintegy másodlagosan inkarnálódik aztán egy fának, hegynek, alaknak vonalába, színébe, szóval a leíró részbe.» Ennek a találó önismeretről tanúskodó célkitűzésnek Farkas legújabb képei is hűséges megvalósítói. Lerí róluk, hogy egy izgatott belső feszültségből születtek, amelyből belső látományok alakulnak ki és ezek szinte öntudatlanul öltik magukra a tárgyak színes köntösét.

Izgatott és izgató művészet ez. Valami tragikus életérzésből fakad. Nem annyira gyönyörködésből, mint inkább megdöbbenésből. Művészpályája kezdetén halk szomorúság nyilvánult meg műveiben, álmodozó elfordulás a hétköznaptól. Az évek múlása nem derítette fel Farkas István egét, szomorúságából meghökkenítő pesszimizmus lett, de nem a lemondás és minden-mindegy pesszimizmusa, hanem egy feszült világmegezés szinte fenyegető panasza. Erős izgatottságából izgatott képek születnek, színei, vonalai, alakjai tömegének csoportosítása és elosztása egyaránt heves felkiáltásként hatnak.

Szervesen és egységesen állanak össze, mai festményeiben jóval több az összefoglaló erő, mint az egykoriakban. Jelül annak, hogy a kifejezés közelebb jutott ahhoz a belső vízióhoz, mely munkára kényszerítette. Tájképeket és alakos kompozíciókat fest, de az ő esetében ez a témakettéválásztás csak külsőséges megkülönböztetés, a tartalom mindig ugyanaz: az embernek és világnak egy kavargó lelkiségben átformálódó jellegzetessége. Ez a jellegzetesség a fantasztikum, sőt néha a groteszk felé hajlik, kevés művészünk van, aki annyira távol esnék a piac olcsón kielégíthető kívánalmaitól. Különös művészet ez, valami riadt végtelenségkeresés van benne, néha Mednyánszkyt juttatja eszünkbe jó egypár évtized fájdalommal és csalódásaival tetézetten.

Farkas Zoltán *Nyugat*, 1941. május 1. XXXIV. évf. 5. sz. 237.

Képzőművészeti Szemle [...] A Tamás Galériában Farkas István mutatta be képeit. Ezek láttán eszünkbe jut az a régi igazság, hogy a képzőművész nem a letapintható dolgokat, hanem a láthatatlant teszi láthatóvá. Pedig a legtöbb festő és szobrász azt hiszi, hogy az a tennivalója, hogy «leábrázolja» a szemmel látottakat, noha minden bizonnyal sejti, hogy a művészet előkelő feladata nem az utánzás, hanem a kifejezés. Farkas István ezt a legkomolyabb művészeti célt tűzi maga elé és így nem vállalkozik a gondolatnélküli utánzásra, vagy öncélú dekorálásra. Ezek után természetesen nem hisz abban sem, hogy a kép csak a jól berendezett lakás dísze, része, őt a művészet iránti mélyebb szeretet irányítja, ha ecsetet vesz kezébe. Ez a festészet iránti tisztelete, – amely szemmel látható – még

abban is, akihez munkái talán kevésbé szólnak, kellemes visszhangot kelt. Belső élményei képezik festészetének tárgyát. Vágya, képpé formálni érzéseinket, amelyek akkor lettek úrrá bennünk, amikor a pozitív tudás már elhagyott; mert ő olyat akar vásznára vetni, amit csak sejtünk. Megrázó titkokat, gondolatokat, melyek az útkeresztveződéseknel jutnak eszünkbe, magunkra eszmélésünk idején. Képpé varázsolja a legbelül élő csalódottságunkat, hűtlenül elhagyatottságunk nyer testet misztikus, megfoghatatlan, előködlő emberi árnyékalakjaiban. Egy-egy képe festői parafrázisa a lelkünkben derengőnek. Csak sejtjük és nem tapinthatjuk le ezeket a szerte foszló szürke, lilából, zöldből, rózsaszínből összetett szellemeket, mágikus erejű képein. Félreérti szavainkat az, aki azt hiszi, hogy szentimentálisan dagályosat, vagy transzponált tragédiát talál művein, mint ahogy nem szavak nélküli regények. Egy halk, finom lelkű művész megnyilatkozásai ezek a képek, aki meggyőzően fejezi ki művészi hitét. Kulturált - szinte túlfinomult - színnel, vonallal, formával érzékelteti vizuálissá tett vízióit, aki - természetesen ezzel nem bontja meg művei harmóniáját - nem a technikai tudását, ízlését, manuális felkészültségét akarja megcsodáltatni és nem fizikai, optikai gyönyöröket akar kielégíteni. (*Történt valami. Elment. Vége. Azt mondta. Sápadt volt. Bánat. Látták. Fények stb.*) [...]

Jajczay János *Katolikus Szemle*, 1941. május, LV. évf. 5. sz. 183.

Képzőművészet. [...] Farkas István a magyar festészet egyik legizgatóbb egyénisége. Művészetét Párizsban is számon tartják a haladók között. Stílusát belső lelki erők határozzák meg, expresszionista a szó legigazibb értelmében. Képei a látszólag jelentéktelen tárgyon felül mély rejtélyekkel vannak tele, szinte hallucinációk. Festményein köznapi mezben démonok, megszállott emberek élnek misztikus küldetésüknek, a táj, amelyben élnek, meg van babonázva, a sivár házfalak, a lombjuktól megfosztott fák gallyai megátkozott vidéket ábrázolnak. Alakjai nincsenek húsból és vérből, inkább szellemjelenségek, akiknek külső formája, ha határozottabban jelentkezik is, groteszkül ijesztő. A formák elmosódnak, a színek látományszerűek, szinte érezzük, mint merülnek fel alaktalanul a festő képzeletében, hogy megkeressék a maguk valószínű motívumait. Különösen olaj képei vannak tele izgató, kifejező értékekkel és színbeli szenzációkkal. Egy asztallapnak, egy öltözéknek sokszor olyan a színe, hogy emléktől hosszú ideig nem tudunk és nem is akarunk szabadulni. Virágszendélete sziporkázik, ellobban, mint démoni varázslat. Vízfestményei már nem ilyen titokzatosak, úgy érezzük, hogy a képalkotás itt sokszor nem kizárólag a képzeletben indul meg, hanem valószínű benyomáson alapszik. Éppen ezért frissebbek, megnyugtatóbbak is. Olajfestményei azonban nem tűnnek maguk mellett semmiféle más idegen, valószínű ábrázolást. Képeit a Tamás-Galéria mutatta be. [...]

Spectator. *Budapesti Szemle*, 1941. 261. köt. 764. sz. 175.

Farkas István: Tengerpart, 1934, tempera, fa Lappang.
Repr. André Salmon: *Etienne Farkas*. Paris, 1935. 19.

Amit a művészetben nem szabad. Glosszák a KÚT kiállításáról. Kultúréletünk jelenségei nemcsak a múltban, de napjainkban is mélyen szántanak bele a nemzet politikai életébe. A trianoni katasztrófát a kultúrjelenségek bonyolult tömege előzte meg és tette lehetővé. A nemzetet elernyesztő miazmák lapok hasábjain, *írók és művészek alkotásain keresztül jutottak bele a nemzet eleven vérkeringésébe, rombolták benne az életerőt s eszmei nemességek helyébe egy megindított esztétikai gondolkodást ültettek. Tagadták mindazt, ami azelőtt szép volt, a fehérre azt mondták, hogy fekete s a feketére, hogy fehér s aki nem volt hajlandó hitelt adni az ilyen beszédőknek, azt műveletlennek, szellemi szegénynek állították. S minthogy a magyarság túlnyomó többsége lelkileg ellenállt e mérgezésnek, kimondták az ítéletet, hogy a magyar faj nem kultúrképes, s elbódított magyarok írásából kell megértenünk, hogy a nemzetre szerencse az idegen fajjal való keveredés, mely együttes egyedül képes kultúrát teremteni országunkban. A KÚT kiállításán járva ismét, mint már annyiszor, szemben találjuk magunkat a nemzetéletnek ezzel az ellenségével. Ellen-ség? Ártó hatású mérég? Igenis. [...] Farkas István pedig címet sem ad képeinek, csak római számokkal különbözteti meg őket egymástól: Kompozíció I., II., stb. Milyen*

lélekemelő lenne, ha Munkácsy műveiről megemlékezve ahelyett, hogy a *Siralomházz*ról, *Miltonról*, *Krisztus Pilátus előttről* beszélnének, sokkal egyszerűbben, sőt anygali egyszerűséggel I., XXIII., XXXIV. kompozíciókról tennék említést. Természetesen, hogy (szerintünk) ezen a téren is rombolni kell, lehetőleg úgy, hogy a régi eszme és gondolat helyébe újat tenni ne tudjunk. [...]

Kampis János⁴ *Magyarság* 1942. november 8. 14.

[...] A KUT kiállítása a Nemzeti Szalonban kis híja, hogy botrányt nem okozott, holott a Képzőművészek Új Társaságának bemutatója idén sem volt «vadabb», mint lenni szokott. Legyünk méltányosak és igazságosak. Akad itt festői zűrzavarossággal készült kép, afféle modern szellemi szolgasággal létrehozott stílus-frazeológia, meg handabanda is. De aki ezen a kiállításon csak dekadens, destruktív képet látott, az vagy rosszakaratú, vagy hozzá nem értő. [...] Farkas István a kiállítás egyik legjobb szereplője. Mind a három olajfestménye – ő csak kompozíciónak nevezi őket – nagygényű mű, amelyen nem látott illúziót, hanem valami megfoghatatlan absztraktot fest. A földi élet véges és a lelki végtelen problémáját kísérel meg képszerűvé tenni. A belső titkos lényegét, amelyet gyakran csak a tudat alatt ismerünk, vágyódunk kifejezni, ő érzékeltetni tudta. Festményein nagy technikai tudással nem az optikai tények, hanem a lélek, a szív nyer formát. Farkas hiszi azt, amit Goethe mond: «Rajzolni csak a rajzolásért annyi, mint beszélni csak azért, hogy beszéljünk.» [...]

Jajczay János *Katolikus Szemle*, 1942. december, LVI. évf. 12. sz. 377–378.

Két kiállítás I. Farkas István festménye[i]. Farkas István a Tamás-Galériában ezúttal régibb és újabb munkáiból válogatott gyűjteményt mutat be, de azokra a festményeire szorítkozik, amelyek párizsi hosszas időzése során kialakult egyéni stílusra jellemzők. Egyéni stílusa belső és külső jelekből adódik. Ami képein belül van, ami nem annyira látszik, mint inkább sejlik rajtuk, az valami megtörtént, valami élmény, olyan mondanivaló, amelynek kifejezésére a szó talán alkalmasabb a vonalnál és a színnél. De képeinek éppen az a külön értéke, hogy művészüik a festés eszközeivel tudja irodalmi mondanivalóját kifejezni, mégpedig úgy, hogy a festői kifejezésen nem tesz erőszakot. Egyéni festői stílust dolgozott ki ehhez magában: foltokban feloldódó előadást, amely kerüli a részletezést és beéri a jelzéssel. Emberi alakjainak legtöbbször az arcból alig látszik valami, mindenestire semmi a jellemből, vagyis az egyénítésből. Az alakok csoportosítása, mozdulata

⁴ Kampis János (1886–1968) festő. A Szövetség művészcsoport vezetője, Budapest Főváros Népművelési Bizottsága szakelőadója. 1934–1944 között a nemzetiszocialista *Nemzeti Figyelő* és *Magyarság* művészetkritikusa.

Farkas István: *Este (Alkony, Soir)*, 1931, tempera, fa, 144 x 145 cm, Janus Pannonius Múzeum, Pécs, ltsz.: 68. 494. Repr. André Salmon: *Etienne Farkas*. Paris, 1935. 10. © Janus Pannonius Múzeum, Pécs

és színezésük, továbbá a köréjük festett színek, a víz, az ég, a fű színe együttvéve kelti a nézőben azt az érzést, hogy ezeken a képeken a pusztá felületábrázolásnál több és egyéb van s hogy festőjükben gondolkodó és a lét fájdalmas problémaival együttérző ember él. Képein mindez nincsen szóval megfogható módon elmondva. A megindított képzelet megkövetlenül keresheti rajtok a rejtett értelmet és a ki nem mondott szándékot. Milyen rejtelmes festmény például az *Elvégeztetett* című. Valami asztalféle fekete alkotmányra, amely azonban Szent Mihály lova is lehet, rákönyököl egy asszony. A gyászoló közönségre emlékeztető mozdulattal áll az asztal körül egy férfi, meg két nő. Vibráló sárgás fénysugár vetődik a lehajló asszony és a három alakos csoport közé, alul pedig, a földön fantasztikus zöld fények játszanak. Mi történik ezen a képen? Nehéz eldönteni. Csak egy bizonyos: hogy aki jól megnézte, az valami megdöbbenést, valami szívvelszorítót érez, valami olyat, ami a tragikum őrzéséhez hasonló. Különös emberi alakok Farkas István képeinek szereplői. Egyhelyben állók, vagy ülők, egy bizonyos mozdulatban megrögzültek, részvétlenek, vagy fásultak, az élet elfáradottjai: szomorú emberek. *Keszthelyi emlék* egyik képe a címe, s háttérben a Balaton vize látszik. Az idő ősz eleje, a fák lombja rozdsaszínű. Elöl egy szikár öregasszony áll fekete kalappal és galléros fekete köpenyben. Arcából csak a

Farkas István: Nogent-sur-Marne-i emlék, 1930. Tempera, fa.
Lappang. Repr. André Salmon: *Etienne Farkas*. Paris, 1935. 11.

csontszerkezetet jelzi néhány ecsethúzás mintha halálfej ülne a kalap alatt. A *Vihar után* régebbi munkája a művésznek, Párizs után rendezett első gyűjteményes kiállításáról való és stílusának újabb változataitól derűsebb színei különböztetik meg. Üdén zöld mezőn gyalogösvények keresztezésében két idős nő szürke foltja áll. A rét zöldje nem a valóságra emlékeztet, hanem inkább valami azon túlvalóra.

Talán a paradicsomkert átlényegesült zöldjére. A két idős nő mint a bánat szobra áll benne: feltjük szürkéje finom harmóniában igazodik a zöldhöz. Farkas újabb képei általában kevésbé színesek a régieknél, pedig színesség dolgában is van érdekes mondanivalója, például a *Szigeten* kékesfekete-barna-fakóveres harmóniája, vagy a *Háborús emlék* című újabb képe, amelynek sötét előtérben meszelőszerű széles ecsethúzásokkal katonák sziluettjeit vetíti föl, a lilafoltos ég alól pedig sárgás fényel világítja meg a háttér vizét. Néhány vízfestmény azután fölrebentti a bűvöletet és kifelé visz a kísértetek és szimbólumok világából. Rajtok a természethez tér meg a művész, s megmutatja rajtuk a tudását. Gyümölcs-csendéletei között kiválik kompozíciójával egy körtecsendélet. A becsukott zsalugáter résein beszűrődő napfény finoman és művészien aranyozza meg a gyümölcsüket. Üdék és ízesek a virágcsendéletek is.

(e. a.) [Elek Artúr] *Ujság*, 1943. február 21. 2.

Farkas István képkiallítása. Különálló értéke a modern magyar piktúrának ez az egyéniségében és tehetségében nagyformátumú festő. Művészetének fejlődését új alkotásai tárják elénk, s rögtön megállapíthatjuk, hogy ez a fejlődést visszautkröző kiállítás jelentős állomása Farkas István munkásságának. Különös és merész formanyelve, nyugtalanító, fülledt drámai előadása – ha két-három évvel ezelőtti műveire gondolunk – még keményebb, zártabb és egyszerűbb lett. Pessimista világlátásának, lidérces lobogása több képében helyet ad a szelíd lírának, sőt még az életörömnök is. (*Idegen nő. Kilátás.*) Vásznaai látomások és álmok súlyos valóságával emlékeznek – a valóságos világról. Tömören, szűkszavúan sűrített drámaisággal, akár a balladák, olykor sejtetően, de a lényegest vetítik elénk. A *Háborús emlék* című képén a lila és zöld színek között egy világos sárga, végtelen távlatot nyit az emlékezés felé. Ez a megrázó kép belső élményben Goya hatását idézi fel bennünk. Az ismert *Keszthelyi emlék* finom, rőt szomorúsága mellett szinte nyersen és üdítően hatnak csendéletei, amelyeket úgy helyez el a térben, emlékei, élményei síkjai között – hogy az előtérbe kivetített csendéletből drámai esemény lesz. A *Kompozíció I.* ez újszerű és eredeti festői szemlélet legerőteljesebb kifejezése. Ez a színt, formát és mondanivalót egyszerűen és bravúrosan összefogó előadásmód nem tagadja meg Farkas István eddigi útját, de elkerüli azokat a ködös tájakat, amelyek elfelhőzték igazi egyéniségét. Emberibben, őszintébben, sallangmentesen szól hozzánk. Lenyűgözően, az önmagát megtalált művész gazdag... szűkszavúságával. A kiállítás vasárnap délelőtt nyílt meg a Tamás-galériában és március 8-ig tekinthető meg.

(-ozs.) [Kolozs Pál]⁵ *Uj Nemzedék*, 1943. február 22. 7.

⁵ Kolozs Pál (1906–1985) író, újságíró. A *Napkelet*, *Esti Kurír*, *Magyar Kultúra*, *Uj Idők*, *Magyar Múza*, *Uj Nemzedék* munkatársa volt.

Farkas István: *Fiatal részeg költő anyjával*, 1932, tempera, fa, 145 x 115 cm, KKJM, ltsz.: 84.90. Repr. André Salmon: *Etienne Farkas*. Paris, 1935. 15.

© Kecskeméti Katona József Múzeum

Farkas István képei. Magános, a saját útját konok következetességgel járó, komoly felkészültségű és a művészet problémáiba elmélyülő festő Farkas István, aki most ismét gyűjteményes kiállítással lép a közönség elé a Tamás Galériában. A vásznaiból áradó líraisága, majd pedig drámai feszültsége megkapja a szemlélőt, pedig ez az érzelmi gazdagság alaposan átment az értelem szűrőjén, amíg az alkotásig eljutott. Tudatos és sokat gondolkodó művész Farkas István, aki túljutott az összes izmusokon, leszűrte azok eredményeit és most bátran halad egy olyan egyéni stílus felé, amely átmenti a közelmúltban lezajlott művészi forradalomnak kikristályosodott értékeit és ebben a lehiggadásban megteremti a tiszta formai konstrukciót. Festményei átszellemítik a valóságot, kevés eszközzel sokat tud mondani. Fogalmazásában a tárgyak élnek és misztikus nyelven szólnak hozzánk. Emberábrázolásában az ösztönélet mélységeit keresi, ahogy pedig a tárgyakat élénk állítja, azok mögött szimbolikus jelenségeket érzünk, rejtett történéseket. A lélek legfinomabb rezdüléseit vetíti élénk a ki nem mondott szavak költője, Farkas István, akinek művészete nem a nagy tömeghez szól, hanem azokhoz a kevesekhez, akik értékelni tudják a művészetben a legfinomabb árnyalatokat és akiket izgat az az erőfeszítés, amellyel Farkas István meg tudja ragadni a vajdó művészi problémákat és kikényszeríti belőlük a magasabb rendű igazságot. Formaadása zárt, világos és puritánul egyszerű. A konstrukciónak ezzel a nemes egyszerűségével jólesően kapcsolatos színfantáziájának a gazdagsága. Színei belülről világítanak, expresszív erejük és látomásszerűen felfokozottak. Farkas István kiállítása egészben véve öröndetes eseménye művészi életünknek.

T. D. [Tóth Dénes]⁶ *Esti Ujság*, 1943. február 23. 2.

Farkas István festőművész a maga mélységesen, mondhatnók vigasztalanul pesszimista világszemléletével a problémák egész sora elé állítja a nézőt a Tamás Galériában most megnyílt kiállítása kapcsán. Szándékosan nem pesszimizmusáról szoltunk, hanem e borús hangulatvilágába elmerült világnézetéről, mert itt sokkal többnek, mint egyéni hangulatnak a kifejezéséről van szó, *állásfoglalásról* beszélnek ezek a festmények *korunkkal szemben*. Farkas István művészete a válságkorszak válságművészete, amelyben tehát a nyugodalmass korszakok harmonikus szépségei helyébe a hív kifejezés érdekében a nyugtalan alaki, színbeli és kompozíciós elemek szintézise lép s amely előtt a régi esztétika tanácstalanul állna meg, de az új felismerés meglátja a világ, pontosabban az élet mai számtalan rútságaira mutató egyiséget, a szép és rút dialektikus kölcsönhatásaiban. Erős érzelmek: *indulatok* uralkodnak a gondolatain s akaratlanul Kant idevágó tanításaira kell gondolnunk, annyira megnyilatkozik Farkas Istvánnál ez *indulatok lekötő és feloldó hatása*. Látszólag a lekötő, a magabazárkózást előidéző indulatok: a félelem és a szomorúság azok, amelyek ebben a piktúrában egyebet kizáróan szóhoz jutnak s nem látjuk sehol az érzelmek s a szemlélet felszabadítását előidéző lelki megnyilatkozásokat, az örömmek

⁶ Tóth Dénes (1908-1955) zeneszerző, kritikus. A *Függetlenség* és *Esti Ujság* munkatársa volt.

és a haragnak a motiváló szerepét. A művész indulatain erős hangfogót érzünk, félelem és harag távol áll egyéniségétől, viszont, ha mérlegeljük azt a kettősséget, amely hol a feloldás, hol az elzárkózás művészi eszközeihez, hol együtt mindkettőhöz elvezeti, arra a végső eredményre kell jutnunk, hogy világnézete erős egyéni és társadalmi gátlások terhe alatt a szomorúság csillagzata felé fordul s itt találja meg - örömforrását is. Itt van például a „Kompozíció I.” című munkája. Különös egy csendélet ez. A francia, impresszionizmus világa, csakhogy valami alvilági sötétség „plein”-jében. Gyümölcsök, körte, talán szilvasereg az, amelyből valamely pokoli tűz kiégette a színt, az örömet, a ragyogást, s visszamaradt fekete szénné száradva a sötét forma... Komor elzárkózás még ott is, ahol a távlatot egy titokzatos, színesebb ház vonalai enyhítik...Vagy ragadjuk ki a szomszédos, nagyobb művet, címe: „A vörös asztal körül.” Alvadt vérszínű ívben zárja körül az ég a világnak ezt a darabját. A „világ”-ról kell beszélnünk, mert a térség és alakjai a gondolatnak teljes általánosításában jelentkeznek. A rótszínű asztal körül kevésbé kötött mozgásban - egyébként emberi alakjai képviselik legtöbbször a kötetlenebb kifejezőmódot - néhány alak fakó, vigasztalan tájban, szürke, szomorú ház a háttérben - amolyan titokzatos, borús, romantikus, Walter Scott-i házak ezek valamennyien - s csupa tragikusan hullott lélek valami apokaliptikus nyugtalanság alatt - *itt vagyunk, nincs tovább!* -, ez ennek a passzív világnak a gyászos motívuma... Nézzük meg egy harmadik képét. „Tengerparti hotel” a címe. A nyitott ajtó balkonra tekint, a balkonon egy férfi nem éppen megnyugtató árnyalakja, amint valamire vár, a szobában a nő félaktja, amint valamire készül, halálos zöld színekben egy egész világrend hullafoltjait mutatja ez a szörnyű jelenet. „Külvárosi reggel”-e fakó szomorúság; hasonlóan „A villamosban” ülő öreg, elnyűtt nőalakja árasztja ezt a bánatos kritikát, amely azonban - nem érlelődik egy jövődöbe mutató társadalomkritikává. Csupa mélység és megértés a „Vihar után” című tája, zöld, friss, ragyogó, eleven gyp a térségen, fönt feketefehér felhő komor s félelmes zengése s ebben a világban két öreg nő sejtelmesen megnyúlt alakja a múlttól, fájó s talán szép emlékekről mesél, bánatosan ós *halálos magánosan* s itt is a - nincs tovább... Folytathatnók az érdekes sétát, de tanulságul példáink elegendők. A művész korunk tragikus elesettségének teljes felismerésében őszinte vallomást tesz ez érzéseiről; s az a fejlődés, amely a naturalizmus, az impresszionizmus, a kubizmus, a réalison túltekinthető pszichologizáló egyéb festői irányok eszközeivel olyan valóságok és megsejtések kifejezésére tette alkalmassá a művészt, mint amilyenre egy nyugodtabb korszak művészenek szüksége sem volt, teljes magyarázatot ad Farkas Istvánnak a tárgyához mért festői megoldásaira, amelyek az impresszionista, a romantikusan naturalis eszközkészletet éppúgy alkalmazzák, ha kell, mint a szürrealistát. Lélektani megvilágítás tekintetében érezzük, hogy ez a művészet túlnyomóan a *védekezés en garde*-állásában van a világ nyomasztó erejével és fenyegetéseivel szemben. Harcoság nélkül való küzdelem ez, keserű birkózás a győzelem várása, sőt reménye nélkül. A védekezés az erősen introvert szellemiség módján a *világ fenyegetésével egy sajátos, magános, borús mesevilágot állít szembe s ezzel az ideológiával magára nézve, amennyire lehet, elintézi a világ problémáit...* A problémák azonban itt maradnak, s valóban s elevenen harcot provokálnak maguk ellen:

a szenvedő világ kollektív harcát, egy szebb és jobb jövőre derűs reménységét... Ma Farkas István a spengleri katasztrófavilágnézetet képviseli, a jelen világrend reménytelen zsákutcáját, a polgári életformák csődjét... De vajon *valóban nincs tovább?* Az élet nem áll meg, a tragikus végzet kergeti tovább Ádámot, hogy megismerjen új és új világokat... A polgárnak, ha tud, fel kell emelkednie saját világa romjai fölé s ha meglátja a küzdelmes, de biztató új távlatokat és el tud indulni feléjük, akkor lesz egy jobb jövőre dalosa. A kiállítás (V. Akadémia utca 8) megtekinthető *március 8-ig* naponta 10-2-ig, délután 4-6-ig, vasárnap 10-2-ig.

sz. s. [Szerdahelyi Sándor]⁷ *Népszava*, 1943. február 24. 7.

Farkas István képei. Álomszerű világba vezetnek minket Farkas István tájképei, amelyek most láthatók a Tamás-Galériában. Néhány fa sötét törzse, széles pázsit vagy a Balaton messze nyúló vize, amely fölött villogó fények aranya vagy bíbora ütözközik ki a tompára fokozott lombok mögött. Ekkora színbeli ellentétek azonban nem jellemzik minden képét. Van, amelyiken harmóniába olvadnak a föld, a fák tompazöld vagy rőt színfoltjai s ez a finom színharmónia egyik jellegzetessége a művészeknek. Hozzásimul az az egy-két alak, akiket a tájba komponált: öreg emberek, asszonyok, cselekvéstelenül, szinte mozgás nélkül, tartozékai a csönd és révedezés e birodalmának. Feltűnhet, hogy természet és ember itt éles elkülönödés nélkül, szinte csak mint egy-egy látomás kerülnek elénk, mint mikor borús időben messzi tájakat, távoli embereket látunk. Ezt fokozza a színek tompítottsága, hasonlatosak a gondonka mélyebb hangjaihoz. Ámde a legtöbb képen a mélyre fogott akkordok alatt egyebet is érzünk: egy fojtott erélyt, amely némely képen szilajon kitör, másokon rejtetten ad szilárd vázai az előadásnak. Egészben véve sejtelmes, nem a valósághoz tapadó alkotások, amelyek végeredményben mégis a valóságban gyökereznek, csak hogy egy jellegzetesen lírai lélek szűrőjén kerülnek vászonra. Ez a tiszta líraiság nem alkalmazkodik semmiféle kieszelt elmélethez, szabadon sáfárogat és elfogulatlanul adja magát. Innen e képek eredetisége. Tanulmányoszerű képmásain kevés eszközzel behatóan ad egy jellemet. Egy öregasszony képe mintegy életrajzszerű: egy átélt múlt tükörképe. Általában, ahol tájképeibe embereket komponált, nem a mozifilmek úgynevezett szép emberei kerülnek elénk, hanem asszonyok, férfiak, akik vállukon hordják az élet súlyát. Olyanformák, mint amilyeneket látunk a városok utcáin: lassan, halkán járnak a törődött évek sorát. Mintha a részvét sugallatára kerültek volna e vásznakra. Előadásuk nem a nyomról nyomra való valóság keresés és megfigyelés rászerezése a képre: csak néhány tónusfolttal vannak odatéve, mégis attól fogva, hogy itt láttuk őket, régi ismerőseink. Hogy mennyi emberismeret és élettapasztalat van rajtuk sommázva, azt meggyőző, elhithető erejük világítja meg. Sommás előadásukból nem következtethetünk arra, mintha a valóság nem érdekelné a

⁷ Szerdahelyi Sándor (1884-1961) újságíró, 1903-ban lépett be a Szociáldemokrata Pártba, 1920-tól a *Népszava* műkritikusa.

Farkas István: Virágok, 1934. tempera, fa, 100 x 80 cm. Mgt. Repr. André Salmon: *Etienne Farkas*. Paris, 1935. 5. Egykor Fruchter Lajos gyűjteményében, Budapest

művészt. Erre rácsfolna az a néhány akvarell-tanulmány, amely vízparti motívumok, gyümölcs s más efféle tárgy, aztán rajzolt aktok sorozatából áll. És kompozíciói is. Érezzük, hogy ilyesfélét valóban látott is a művész, csakhogy itt mindez tömörítve, egy lírai erőttől alakítva, mint szilárd egység kerül elénk. Ez az egység - a jó kép fontos tartozéka - ennél a művésznél körülményesség nélkül áll elő, úgy hat, mintha magától adódott volna. Ami bizony nem mindennapi sajátság. Fokozza ezt az

egységet a művész képzeletének szervessége. Érvényesül ez nemcsak az élmény képszerű elgondolásában, hanem a színek harmonizálásában is. Mély vörösek és barnák, éles fehérek, hidegebb kékek és zöldek együtteséből áll ez. Aki megszokta, hogy a képeken adomás ötleteket, fotografikus látleteket, kabaret-érdekességeket keres, bizonyára tanácstalanul áll majd ezek előtt a telivér festői festmények előtt. Bizony némi művészeti kultúra, elfogulatlanság és ösztönös megérzés kell ide. Akik ezeknek a tulajdonságoknak birtokában vannak, azok hamar tisztában lesznek azzal, hogy mai művészetünknek egyik legeredetibb tehetségével állnak szemközt, aki modern festészetünknek kiváló képviselője.

Lyka Károly *Uj Idők*, 1943. március 6. XLXI. évf. 10. sz. 274.

Új kiállítások [...] A művészet – így is megfogalmazhatjuk – a forma segítségével kielégített kifejezési vágy. A művész egyéniségétől függ, hogy egyszer csak a forma, másszor csupán a kifejezés jusson érvényre. A magasabb, tisztultabb kinyilatkoztatás az, amely a belső életet, a titokzatos lényegét, a tudatalattit érzékelteti. Az anyag átváltoztatása szellemmé egy másik síkba kényszeríti a művészt és idekényszeríti az alkotó a szemlélőt is. Ez a folyamat tökéletesen nyilvánul meg Farkas István képein (Tamás-galéria), akinek céljait ma már kezdi megérteni a kritika egy része és azok, akik a művészetet fegyelmezett esztétikai lehiggadással nézik. A közelmúltban ezt a szublimáltan egyszerű érzésre, belső zenére felépített festést a legtöbben nem fogadták megértéssel, aminek magyarázatát abban látjuk, hogy rossz úton közelítették meg művészetét és az egykor kitűnő impresszionista képeket festő művész részéről afféle kísérletnek gondolták. Akadt, aki viola tónusát, szürke harmóniáit vagy narancssárga ritmusait dicsérte, holott ez csupán velejárója spirituális finom piktúrájának. A művész formakészsége, rajzbeli tudása, tónusérzéke olyannyira természetes, mint az a képessége, hogy a vöröset a kéktől meg tudja különböztetni. Illyés Gyula tud verselni, Szabó Lőrinc ismeri a költészet szabályait és ez senkinek sem tűnik fel. Ugyanígy Farkas István az anyaghatással tisztában van s ezen nem illik csodálkozni. Ura szemének, kezének s így meg tudja parancsolni ecsetjének, milyen színt milyen területre helyezzen el vásznán. Ami a technikán túl esik, bennünket csak az érdekel. Valljuk meg, hogy ezeknek a képeknek tartalmi kihangsúlyozottsága zavarja a széplelkű polgárt. Ezekben a műveken maeterlincki vágyódásunk a csendre, egyedüllétünk, titokzatos jövőnk megsejtése nyilvánul meg. Képei, az „*Idegen nő*”, aki az ibseni drámából toppan elénk, „*Elvégeztetett*”, a sejtelmes koporsó, „*Visszajött*”, akit nem vártunk, a „*Szék*”, amelyről valaki felkelt, aki már nem jön többé vissza, a döbbenetes „*Levél*” és a borzalmas, lelkünket összeszorító „*Tengerparti hotel*” felejthetetlenek. E képeknek titokzatos hatását, sejtelmességét leírni nem tudjuk; de hiszen ezért festmények. Drámaiak, tragikusak e képek és szívünk mégis meleg lesz, átszellemlül tőlük, mert emberiek. A mi ügyünk, csak a mi ügyünk nyilvánul meg rajtuk. Közönséges, egyszerű érzésekről esik szó bennük, de kiragad ennek ellenére a mindennapi életből annyira, hogy már egyáltalában nem érdekel bennünket, hogyan fest, hanem, hogy

Farkas István: A dombon, 1931, tempera, fa, 65 x 81 cm, SZM – MNG, ltsz. 8609
 © Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

mit fest. Farkas István nagy dologra vállalkozik. Nem a láthatót akarja kifejezni nekünk. Célkitűzése újnak tűnik, holott gondoljunk csak a középkorra, amikor láthatatlan emberi álmokat valósítottak meg művészek képzőművészeti alkotásokon. [...]

Jajczay János *Forrás*, 1943. március, I. évf. 3. sz. 363–364.

A Tamás-Galéria CXLI. kiállításán Farkas István mutatja meg, hogy régebbi kiállításai óta mennyit változott. Mostani képei alig emlékeztetnek régi – nem egyszer a fantasztikus, álomszerű látomásokig denaturálódó – képeire. Kiváló tehetségét nem kell újra felfedezni, az a benyomásunk azonban, mintha egyéni kifejező ereje csökkent volna. Egyes művein Bernáth Aurélna kell gondolnunk, pár képe olyan, mintha zöld üvegen keresztül nézné a természettel szemben szinte ellenséges életet. „Kompozíció I.” című alkotásán Munkácsy színein borong, a „Sziget” groteszk álom hangulatába ringat. Mondanivalója mindig érdekes, de megesik, hogy idejüket múltá elrajzolásokkal akarja az „alkotás” büszke fölényét szuggérálni. Akvarelljeit tartjuk legjobb műveinek.

Rónay Kázmér⁸ *Szépművészet*, IV. évf. 4. sz. 1943

Művészetünk problémáiról. [...] A folytonosság, a fejlődés helyes iránya külön probléma festészetünkben, mely megérdemli, hogy felé fordítsuk figyelmünket. Láthatóan ellentétekben megy végbe. A nagybányaiak megtagadták az akadémiát s a Nyolcak elfordultak a nagybányaiaktól. A lírai festészet – nevezzük így a KUT nagy generációjának. Bernáthnak, Szőnyinek és társainak művészetét – hátat fordított a formai törekvéseknek s mi, a legújabb nemzedék, szembefordultunk velük. Mindez azonban csak a felületen megy végbe. Lent a mélyben, hol a tulajdonképpeni mozgás történik, következetesebben folynak a dolgok. A nagybányai iskola, helyesebben Ferenczy s a fiatal Rippl bizonyos törekvéseit megtaláljuk a Nyolcagnál, s a Nyolcak körül többen: Czóbel, Márfy, Berény a KUT nagy generációjába kerültek. De ide tartoznak azok a szakadók is: Egrý, Derkovits, Farkas István, Kmetty, Nagy István, akikhez oly sok közünk van nekünk. Ezek a látszólagos szembefordulások, amik annyi szenvedély, vita közt történnek meg, szükséges rosszak, mint ahogy úgy lehet, szükséges rossz az is, hogy minden generációnak keserves küzdelmek között egyedül kell megtalálnia az utat és kiépíteni a szükséges kapcsolatokat. Van valami törvényszerű abban a magányban, melyet minden induló nemzedéknek le kell küzdenie. De abban is, hogy a felülről gyámolítottak, az ösztöndíjasok úgyszólván nyom nélkül tűnnek el a fejlődés menetében, míg ezek a magános „vadak” előbb-utóbb egymásra találhatnak és új iskolákat teremtenek. Nyújtson ez reményt azoknak a most induló fiataloknak, akiknek magánya talán több is, mint amennyi kell. [...]

Dési Huber István⁹ *Népszava*, 1943. november 7. 14–15.

⁸ Rónay Kázmér (1883–1971) festő, grafikus, művészeti író. A *Nemzeti Ujság*, *Katolikus Szemle*, *Uj Idők*, *Szépművészet* közölte írásait.

⁹ Dési Huber István (1895–1944) festő, grafikus. Ld.: Tímár Árpád: Dési Huber István, művész és teoretikus. In: Dési-Huber István: *Művészeti írások*. Szerk., az utószót és a jegyzeteket írta: Tímár Árpád. Budapest, 1975. 257–265.